УДК 378(477.61)"1902/1922"
Васильчук Т.В.[1], Чоп В.М.[2]
[1] канд. іст. наук, доцент НУ «Запорізька політехніка»
[2] канд. іст. наук, доцент НУ «Запорізька політехніка»

БАРОН МИКОЛА ЄВГЕНОВИЧ ФОН ПФЕЙЛІЦЕР-ФРАНК І ПОЧАТКИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ГІМНАСТИКИ

Т.В. Васильчук, В.М. Чоп

В часи святкування 125-річниці з Дня заснування НУ «Запорізька політехніка» варто згадати призабутих діячів нашої славної установи, зокрема і барона фон Франк-Пфейліцера, Миколу Євгеновича (1858 – 1921) – першого викладача-вихователя гімнастики Олександрівського середнього семикласного механіко-технічного училища, одного з перших подвижників та популяризаторів фізкультури та спорту Запорізького краю.

Микола Євгенович був представником відомого франконського баронського роду, відомого з XIV ст. Згодом, в 1408 р., німецький лицар Клаус Франк, вступивши до Лівонського лицарського ордену переселяється до Курляндії («землі куршів» /нинішня Латвія/) де отримує «землю за службу». В різні історичні періоди лицарський рід Франк-Пфейліцерів ніс військову службу на користь герцогства Курляндії-Семигалії, Речі Посполитої, королівства Прусія, а з 1795 р. і Російської імперії. Після низки російсько-турецьких війн рід Пфейліцерів-Франків отримав у володіння

обширні угіддя на землях колишнього Війська Запорозького Низового (сучасна Дніпропетровська обл.). Прадід нашого героя (Отто Германович Пфейліцер-Франк) був катеринославським губернатором та таганрозьким градоначальником. Дід (Фрідріх Отто Франк-Пфейліцер) – катеринославським предводителем дворянства в 1838 – 1851 рр.

На баронському гербі фон Франк-Пфейліцирів на синьому полі було зображено: три синіх стріли, які летять догори, щит увінчаний дворянським шоломом з золото-синім бурелетом та нашоломник – дві синіх стріли, що летять догори, між золотим та синім орлиними крилами.

Сам Микола Євгенович мав ранг колезького радника. Він був випускником 2-ї воєнної гімназії в Санкт-Петербурзі. В 1878 – 1885 рр. – офіцером лейб-гвардійського Гренадерського полку в Москві. В 1885 – 1888 рр. офіцером-вихователем та вчителем гімнастики Симбірського кадетського корпусу. В 1889 – 1892 рр. офіцером-вихователем Олександрівського кадетського корпусу в Санкт-Петербурзі. В 1892 – 1897 рр. служив батальйонним командиром 141-го Можайського піхотного полку дислокованого у м. Вороніж. В 1898 р., досягши сорокарічного віку, барон виходить у відставку та переїздить в Україну, де працює управителем маєтків своїх заможних родичів в Катеринославській губернії.

В 1901 р. через свою дружину, баронесу Софію Вікторівну фон Франк-Пфейліцер, що викладала німецьку мову в ОССМТУ, отримав пропозицію стати викладачем-вихователем «машинки». Паралельно цьому, Микола Євгенович вступає до празького спортивного товариства «Сокіл».

Плани побудови «гімнастичного павільйону», кращого в дореволюційному Олександрівську спортивного залу, барон Франк-Пфейліцер плекав з перших днів роботи в закладі. Необхідні кошти для будівництва були зібрані, як добровільні пожертви, за 5 років завдяки ініціативам бесарабського губернатора, графа Канкріна, Івана Вікторовича. В 1908 р. в честь відкриття IV літніх Олімпійських ігор у Лондоні почалося будівництво павільйону, яке закінчилося в другій половині 1909 р. На честь відкриття було влаштоване масове «гімнастичне свято» й запрошені викладачі-інструктори з Праги (Австро-Угорщина), які впроваджували в «машинці» засади і ідеологію «сокільського руху» протягом 1909 – 1922 рр.

Молодіжний спортивний «сокільський рух» був заснований в другій половині XIX ст. як один з діючих варіантів панславістського спортивного руху. Його фундатор – Мирослав Тирш (1832 – 1888), відомий чеський політичний і громадський діяч, педагог, професор мистецтвознавства, літературний критик, доктор філософії. М. Тирш розробив досконалу методику «сокольської» гімнастики. Щоправда в результаті невдалого шлюбу він спочатку збожеволів, а потім і покінчив життя самогубством. Його портрет, обрамлений українським рушником, висів, за спогадами старожилів,

на стіні гімнастичного павільйону «машинки» з 1910 по 1921 роки. Члени «сокільських організацій» сповідували демократичні принципи, називаючи один одного «братами» і носили специфічну уніформу: круглу шапочку з пером сокола, червону «гарибальдійську сорочку» та польський піджак-кунтуш з шнурами на грудях. Фірмовими заходами соколів були «злети» – масові спортивно-гімнастичні свята де велася різноманітна популяризація спорту, що регулярно проходили в Олександрівську. На початку ж 20-х рр. XX ст. загальна кількість «соколів» в країнах Східної Європи досягала 350 000 чол.

Вважаємо що дана розвідка є важливим доповненням історії нашого вишу в 1902-1922 рр., історії української вищої освіти та спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александровское среднее семикласное механико-техническое училище (1900 – 1902). Александровск. Тип. Б. Штерна, 1902. 56 с.

2. Александровское среднее семикласное механико-техническое училище (1900 – 1910). Александровск. Тип. Б. Штерна, 1911. 208 с.

3. Державний архів Запорізької оласті (ДАЗО). Ф. Р – 929. Оп.1. Спр.1.